

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2018 / Vol. XXXVII / 3 / 139-143
Prikaz monografije

NASILJE U PORODICI

Autora Dragana Jovaševića

Monografska publikacija *Nasilje u porodici* autora prof. dr Dragana Jovaševića je objavljena 2018. godine, a izdavač je Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. Kao recenzenti, navedeni su prof. dr Miodrag Simović, akademik, zatim prof. dr Borislav Petrović i prof. dr Ljubinko Mitrović. Knjiga ima 190 stranica i sadržajno je podeljena na šest poglavlja, pored predgovora, zaključka i spiska korišćene literature. Izdavanje monografije je finansiralo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Uvodna razmatranja, data u *Predgovoru*, podsećaju čitaoca da je nasilje u porodici i porodičnoj zajednici u Republici Srbiji prepoznato kao samostalno krivično delo početkom XXI veka. U suštini, iako je nasilje u porodici prisutno u ljudskoj i društvenoj stvarnosti od najstarijih vremena, pitanje suprotstavljanja, sprečavanja i suzbijanja njegovih različitih oblika i vidova je novijeg datuma i tek sada je zadobilo pojačanu pažnju javnosti, stručne i opšte, kao i nadležnih državnih organa i zakonodavaca kod nas. Odatle, opravdana je potreba da se sagleda trenutno stanje, što se tiče organizovanih društvenih napora u sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici. Ujedno, to je i cilj ove monografije – sveobuhvatno, multidisciplinarno, teorijski i praktično prikazati i obraditi široj čitalačkoj publici pojam, elemente, karakteristike i obeležja osnovnih i opštih instituta propisanih porodičnim, prekršajnim i krivičnim pravom u suzbijanju i sprečavanju nasilja u porodici i približiti ovu materiju svima koji se bave otkrivanjem, prijavljivanjem, sprečavanjem, suzbijanjem i procesuiranjem krivičnih dela nasilja u porodici i njihovih učinilaca (str. 10). Metodološki, cilj je ostvaren analizom domaće i inostrane krivičnopravne teorije, uporednom analizom savremenih krivičnih zakona, pregledom aktuelne sudske i pravosudne prakse i sveobuhvatnim sagledavanjem prevencije nasilja u porodici.

Prvo poglavlje je naslovljeno *Nasilje u porodici u međunarodnim dokumentima*. Posvećeno je, najpre, kratkom predstavljanju univerzalnih međunarodnih dokumenata i dokumenata Saveta Evrope koji se, u širem i užem smislu, bave pojmovnih određivanjem nasilja u porodici i koji definišu standarde i daju preporuke za sprečavanje nasilja u porodici i drugih sličnih nedopuštenih ponašanja. Predstavljajući ključna međunarodna dokumenta, počevši od Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima iz 1948. godine, autor upozna

čitaoca sa hronologijom donošenja ovih dokumenata. Važno je, kako autor primećuje, uočiti da nasilje nad ženama rezultira iz neravnoteže moći između žene i muškarca (str. 15). Ovakvu tvrdnju autor potkrepljuje navođenjem Opšte preporuke 19 Ujedinjenih nacija Komiteta za eliminisanje svih oblika diskriminacije žena iz 1992. godine, a u smislu odredbe člana 1 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) u kojem se diskriminacija žena jasno definiše i kojim se prepoznaje rodno zasnovano nasilje. Nakon toga, nabrojana su i dokumenta koja je predstavio Savet Evrope, počevši od Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih dela iz 1983. godine, zaključno sa Preporukama o kampanji za borbu protiv nasilja nad ženama u porodici u Evropi 1681 iz 2004. godine. Izdvojeno je prikazana Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja je doneta u Istanbulu 2011. godine, kao, kako autor ističe, "najznačajniji akt koji predstavlja osnovu za efikasnu borbu protiv nasilja u porodici" (str. 21). Ovaj dokument je zasebno prikazan zato što je prvi, evropski, pravnoobavezujući dokument koji postavlja pravni okvir borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ali i zato što prepoznaje rodnu ravnopravnost kao ključnu u prevenciji nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Na taj način, čitalac ima priliku da samostalno uporedi širinu i fokusiranost osnovnih gledišta dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera koja su postavila sistem međunarodnih standarda za sprečavanje i suzbijanje različitih oblika i vidova nasilja u porodici, ali i osnovu brojnih savremenih zakonodavstava, uključujući i zakonodavstvo Republike Srbije. Kraj ovog poglavlja je posvećen razjašnjavanju osnovnih definicija pojma i oblika nasilja u porodici datih u najvažnijim dokumentima i izdvajanju standarda za sprečavanje nasilja u porodici koji se tiču podizanja svesti građana o ovom problemu, sistema mera prevencije i pružanja usluga podrške žrtvama nasilja. Zaključno sa odeljkom o krivičnopravnim oblicima nasilja u porodici u kom su data druga protivpravna, zabranjena i kažnjiva ponašanja prema Instanbulskoj konvenciji, odnosno specifična krivična dela, krivična odgovornost i otežavajuće okolnosti, zatvara se prvo poglavlje.

Nasilje u porodici u pravu Republike Srbije je naslov drugog, najobimnijeg poglavlja. Ovo poglavlje je usmereno na analizu postojećih dokumenata, pravnog okvira, odnosno zakonodavstva Republike Srbije. Tačnije, izdvojeni su Porodični zakon iz 2005. godine, Krivični zakonik iz 2005. godine i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici iz 2016. godine. Autor, najpre, podseća da su različiti oblici i vidovi ispoljavanja nasilja u porodici tek marta 2002. godine prepoznati kao samostalno krivično delo i to prilikom noveliranja Krivičnog zakona Republike Srbije iz 1977. godine (str. 37). Kako bi ova materija bila bliža čitaocu, autor pažljivo razmatra krivičnopravnu zaštitu braka i porodice, onako kako je propisano u Krivičnom zakoniku iz 2005. godine (str. 38), i pojašnjava mesta razdvajanja u odnosu na Porodični zakon iz iste godine, a koji je prikazan u narednom odeljku (str. 40). Čitalac ima priliku da se na jednostavan i pristupačan način upozna sa pojmom i obeležjima nasilja u porodici, onako kako je dato u odredbama nacionalnog krivičnog prava i porodičnog prava. Međutim, autor omogućava da se ode korak dalje tako što komparativno analizira zakonska rešenja iz okruženja, odnosno zakone, zakonom predviđene posebne mere zaštite od nasilja u porodici i postupke u

sporu za zaštitu od nasilja u porodici sa područja nekoliko bivših republika SFR Jugoslavije (Republike Hrvatske, Republike Crne Gore i Federacije Bosne i Hercegovine). U okviru odeljka posvećenog elementima krivičnog dela, pojašnjeni su objekat zaštite kod krivičnog dela nasilje u porodici, radnja izvršenja, nasilje, pretnja, drsko ili bezobzirno ponašanje, posledica krivičnog dela, izvršilac dela. Pasivan subjekat je određen prema Porodičnom zakonu, uporedo sa određenjem članova porodice koji mogu biti pasivni subjekti na način na koji je to dato u Krivičnom zakoniku. Nastavljajući, autor prikazuje posebne i teže oblike krivičnog dela, kao i teško ubistvo člana svoje porodice kao još jedan oblik ubistva u novom krivičnom zakonodavstvu Srbije.

U sledećem, trećem poglavlju, izloženi su oblici, odnosno modaliteti praktičnog ispoljavanja krivičnog dela nasilje u porodici u sudskoj praksi. Odabrani su, rečima autora, najznačajniji sudovi u Republici Srbiji. Ovo poglavlje je hronološki podeljeno na dve celine, tačnije na stariju i aktuelnu sudsku praksu. Starija sudska praksa je, zapravo, praksa domaćih sudova koja se sprovodila od 2002. godine kada je, kako nas autor podseća, uvedeno krivično delo nasilja u porodici u članu 118a Krivičnog zakona Republike Srbije. Ovaj prvi period se završava zaključno sa krajem 2005. godine imajući u vidu da se 1. januara 2006. godine počelo sa primenom člana 194 Krivičnog zakonika Republike Srbije (str. 75). Priloženo je ukupno 39 presuda i rešenja domaćih sudova objavljenih najčešće u Sudskoj praksi ili Biltenima okružnih i apelacionih sudova Republike Srbije. Poglavljem *Nasilje u porodici u sudskoj praksi* autor uspešno zaokružuje jednu celinu koju čine zakonodavstvo u domaćem i inostranom pravu teorijski izloženo u prva dva poglavlja, s jedne strane i sudska praksa domaćih sudova, s druge strane. Zahvaljujući ovakvom metodološkom rešenju, čitalac je u prilici da isprati sličnosti i razlike zakonskih rešenja.

Prevenција nasilja u porodici je tema narednog poglavlja. Zbog važnosti odabrane teme, autor se odlučio da čitaocu približi Nacionalnu strategiju za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima donetu 2011. godine (str. 100), zatim tri oblika prevencije nasilja na ženama, što uključuje primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju (str. 102), kao i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici donet krajem 2016. godine, a koji se primenjuje od 1. juna 2017. godine (str. 104). Time ova monografija posebno dobija na aktuelnosti. Konačno, iz okvira pomenutog Zakona, u zasebnom odeljku je iznet čitav niz mera, radnji i postupaka za zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici (str. 114), a objašnjena je i obaveza nadležnih organa u smislu vođenja određenih evidencija (str. 116). Poglavlje se završava nabrojanjem prekršaja iz ovog Zakona kako bi se čitalac upoznao koja je to propisana odgovornost i kažnjivost za učinioce prekršaja koje sam Zakon propisuje (str. 120). Najviše mesta je izdvojeno upravo za predstavljanje spomenutog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Razumljivo, imajući u vidu kompleksnost problematike i konsekvantnu potrebu da se uredi sprečavanje nasilja u porodici i postupanje državnih organa i ustanova u sprečavanju nasilja u porodici i pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici. Zbog toga je autor izneo postupak sprečavanja nasilja u porodici, onako kako je propisano važećim zakonom, s naročitim akcentom na prepoznavanju nasilja u porodici ili opasnosti od njega, a za

koje su nadležni državni organi i centri za socijalni rad (str. 107). Osim toga, pojašnjeno je i koje su to hitne mere, ko ih može i kada izricati, kao i kako teče postupak njihovog izricanja (str. 109). Ne manje važno, opisano je i šta sve treba preduzeti da bi se efikasno odvijala saradnja državnih i drugih organa i ustanova (str. 112).

U petom poglavlju autor se odlučio da priloži analizu načina, obima i dinamike ispoljavanja krivičnog dela nasilja u porodici u svakodnevnoj sudskoj praksi, odnosno praksi organa krivičnog pravosuđa. Poglavlje je naslovljeno *Nasilje u porodici u pravosudnoj praksi*. Ovom analizom praktičnog ispoljavanja obima, dinamike i tendencija krivičnog dela nasilja u porodici su obuhvaćeni dostupni statistički podaci objavljeni u biltenima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije koji se odnose na period primene aktuelnog krivičnog zakonodavstva (od 2006. do 2016. godine). Obim i dinamika krivičnih dela nasilja u porodici su ilustrovani adekvatnim statističkim pokazateljima, tačnije, ilustrovan je njihov udeo u odnosu na ukupan broj izvršenih krivičnih dela i u odnosu na ukupan broj krivičnih dela protiv braka i porodice (str. 126). Potom je predstavljena politika krivičnog progona za krivična dela nasilja u porodici kroz analizu njene efikasnosti i kvaliteta (str. 131). Statistički, izloženi su načini okončanja prethodnog krivičnog postupka (odbačene krivične prijave, prekinute i obustavljene istrage) i glavnog krivičnog postupka (odbijajuće i oslobađajuće presude, izrečene mere bezbednosti). Čitalac takođe ima priliku da se upozna i sa odnosom broja prijavljenih, optuženih i osuđenih lica za ovo krivično delo u datom periodu. Što se tiče kaznene politike sudova za krivična dela nasilja u porodici, a koji se odnosu na vrstu i meru izrečenih kazni i drugih vrsta krivičnih sankcija, analizirana je sudska statistika (str. 139). Tako čitalac može da sazna koliko su trajale izrečene kazne zatvora učiniocima analiziranog krivičnog dela, da li su i koje su druge vrste krivičnih sankcija njima izrečene (str. 142).

Poslednje, šesto poglavlje je naslovljeno *Nasilje u porodici u uporednom krivičnom zakonodavstvu*. Autor polazi od postavke da je nasilje u porodici, u najširem smislu, pojava koja je zabeležena i u najstarijim pisanim pravnim spomenicima i koja je sastavni deo svih savremenih krivičnopravnih sistema (str. 149). Stoga, ne iznenađuje što finalna komparacija problematike krivičnih dela nasilja u porodici u našoj državi i u državama našeg okruženja danas zaokružuje celinu ove naučne monografije. Prvim odeljkom je analizirano zakonodavstvo država bivše SFR Jugoslavije: Bosna i Hercegovina, Crba Gora, Hrvatska i Slovenija (str. 151). Naredna tri odeljka su posvećena zakonodavstvima istočno-evropskih (str. 163), centralno-evropskih (str. 171) i južno-evropskih država (str. 173). Konkretno, u pitanju su Češka, Gruzija, Mađarska i Rumunija, potom Austrija i Danska, i na kraju Albanija, Italija i Turska.

U zaključku je kratko sumirana celokupna iznesena građa (str. 181), nakon čega je priložena korišćena literatura (str. 183). Zahvaljujući tome, čitalac može još jednom da sagleda materiju sprečavanja i suzbijanja nasilja u porodici, ali i da se upozna sa drugom naučnom i stručnom građom koja mu može biti korisna u daljem proučavanju ove obimne materije.

Monografija je napisana jednostavnim, jasnim, razumljivim i, pre svega, pristupačnim jezikom i preporučljiva je opštoj i stručnoj javnosti, naročito onima koji žele da se bolje upoznaju sa trenutnim stanjem kada je porodično, prekršajno i krivično pravo u suzbijanju i sprečavanju nasilja u porodici u pitanju. Istovremeno, predstavlja odličnu osnovu za sve koji se sa ovom oblašću našeg zakonodavstva tek upoznaju. Korisna je svima onima koji se svakodnevno susreću sa materijom otkrivanja, prijavljivanja, sprečavanja, suzbijanja i procesuiranja krivičnih dela nasilja u porodici i njihovih učinilaca.

Dr *Milena Milićević*, naučni saradnik
Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu